

TC-DN-64-8

MAZOWSKIE

Projekt mazowieckiego parku etnograficznego

/Założenia wstępne/

Potrzeba

Wszystkie kraje Europy posiadają bądź zakładają muzea etnograficzne pod gołym niebem, tzw. skansony. Jest to uzasadnione koniecznością uratowania najcenniejszych zabytków kultury ludowej od zagłady, jaką niesie proces niwelacji kultury wsi i miasta. W Polsce, gdzie proces ten przebiega ze szczególną ostryścią, sprawa zorganizowania skansenu staje się sprawą poważną. Poświęca jej też sporo najżywszego zainteresowania cała terenowa służba konserwatorska i muzealna. Rezultatem tego zainteresowania jest powstanie w ostatnich latach zaczątków skansenów w Zubrzycy Górnej, Sanoku i Bytomiu.

Mazowsze, odznaczające się dużymi odrębnościami w stosunku do reszty ziem Polski i obfitujące w liczne, a niszczące zabytki, nie posiada dotąd swego skansenu. Dlatego też Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej podejmuje ogromny na swoje możliwości wysiłek zorganizowania skansenu mazowieckiego i liczy na pełne zrozumienie, poparcie i pomoc ze strony wszystkich władz i instytucji.

Lokalizacja

Śród wszystkich zbadanych miejsc mogących wchodzić w rachubę przy organizowaniu skansenu najlepsze warunki posiada teren położony w pobliżu gajówki Opalen koło wsi Wólka Węglowa. Leży on w granicach Kampinowskiego Parku Narodowego, w strefie poszanowanej zabytków przyrody i traktowanej jako obszar buforowy między miastem a właściwymi rezerwatami Parku. Zdaniem Muzeum miejsce to jest najsupełniej odpowiednie ze względu na:

1. brak roślinności chronionej,
2. warunki naturalne /różna terenu, rodzaj sadzawienia, obfitość terenów niezadrzewionych, stopień nawilgożenia itp.,
3. warunki techniczne /dobra i tania komunikacja, bliskość sieci energetycznej i wody, istniejące dozwolone i atrakcyjne szlaki turystyczne/,
4. możliwość nowoczesnego i szczęśliwego połączenia parku etnograficznego z parkiem przyrody

Problematyka zakres

Skansen będzie w zasadzie skansenem etnograficznym, to znaczy poświęconym kulturze ludowej. Musi on jednak uwzględnić charakterystyczną dla Mazowsza obecność szlachty zaściankowej w strukturze społecznej wsi, a więc objąć-obok elementów kultury czysto chłopskiej-także elementy kultury drobnoszlacheckiej czy nawet i dworskiej, naturalnie w stopniu proporcjonalnym do stanu rzeczywistego w terenie/w czasie dającym się przedstawić w skansenie, to jest w okresie od połowy XIX w. do drugiej woj. światowej jako do ostatecznego końca stosunków feudalnych/. Zamiar ulokowania go w obrębie Kampinowskiego Parku Narodowego sprawia z kolei, że musi on łączyć elementy gospodarki i kultury rolniczo-hodowlanej z elementami gospodarki i kultury przemysłowej /zbieractwo, łowiectwo, "przemysły" drzewne itp./ i wyrazić te ostatnie wyakcentować. W związku z tym poza obiektami czysto mieszkalnymi, dającymi z jednej strony obraz zróżnicowania regionalnego dziedziny, a z drugiej jej zróżnicowania socjalnego /domy chłopskie, drobnoszlacheckie, dworskie/ oraz takimi obiektami gospodarskimi i "przemysłowymi" występującymi niemal w każdej wsi, jak stodoły, obory, brogi, studnie, wiatraki, młyny wodne, pasieki z ulami kładowymi i plecionymi, kuźnie, piece garncarskie itp., powinny się znaleźć w skansenie obiekty powstałe bądź wykształcone w związku z postępującym procesem zróżnicowania społeczno-zawodowego: dworskie spichrze, serownie i stajnie, rekonstrukcje barci, smolarnie do pędzenia smoły i dziegieciu, węglarnie, tartaki wodne, prymitywne piece hutnicze itd.

Prócz tego mógłby się tu i powinien znaleźć kościółek drewniany wiejski, wiejska /drewniana/ szkoła, karczma, a także takie obiekty charakterystyczne dla polskiego krajobrazu kulturalnego jak przydrożne kapliczki i krzyże.

Jak ułożyć te obiekty w skansenie, to znaczy jakie potworzyć z nich zespoły /regionalne, gospodarcze, socjalne/ i jak powiązać te zespoły w dobrą plastycznie, a jednocześnie logicznie się tłumaczącą całość, to sprawa osobnych namysłów i dyskusji w gronie znawców przedmiotu. Jak na razie, układ krzyżujący zgrupowania regionalne z funkcjonalno-gospodarczymi obiektów wydaje się najtrafniejszy.

Skansen obejmie w zasadzie Mazowsze historyczne w granicach z wieku XVI i obszary później przyłączone do Mazowsza, a mniej więcej pokrywające się z dzisiejszymi granicami województwa warszawskiego. Mógłby on jednak, a może nawet i powinien objąć również Podlasie jako obszar skolonizowany przez osadników mazowieckich i posiadający do dziś wiele cech wspólnych z Mazowszem. Wyszedłszy zaś raz poza granice ścisłego Mazowsza mógłby on wreszcie-choćby z uwagi na położenie w pobliżu stolicy i centralny charakter muzeum, które go będzie współrealizować-przekształcić się w przyszłości w skansen ogólnopolski. Takie perspektywy przemawiają za celowością zarezerwowania dla skansenu już w trakcie jego zakładania dostatecznej ilości miejsca, naturalnie w sposób nie naruszający interesów Parku.

Zaplecze
gospodarczo-
kulturalne

Dla rozszerzenia funkcji popularyzatorskich skansenu oraz dla wygody zwiedzających powstanie przy skansenie ośrodek gospodarczo-kulturalny obejmujący-poza pomieszczeniami administracyjnymi i technicznymi/pracownię, magazyny podręczne/-sale wystawowe dla wystaw problemowych, widowiskowe, biuro informacyjno-oświatowe, punkt sprzedaży artystycznych wyrobów ludowych, hotel, restaurację, kawiarnię itp. Dla potrzeb tego ośrodka można użyć większych budynków zabytkowych istniejących w nadmiarze.